

UDK: 27-675
27-549
27-55-282
Pregledni rad
Primljeno: listopad 2010.

Tomo VUKŠIĆ
Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu
Josipa Stadlera 5, BiH – 71000 Sarajevo
privat@tel.net.ba

SVJETSKO VIJEĆE CRKAVA I PITANJE EUHARISTIJE NA TEMELJU "LIMSKOGA DOKUMENTA"

Sažetak

„Limski dokument“ (BEM) Svjetskoga vijeća Crkava (1982.) bavi se sakramentima krštenja, euharistije i ministerija (služba, sveti red) s ekumenskog motrišta. Budući da je zadaća ovoga predavanja predstaviti onaj njegov dio koji se bavi euharistijom, u prvom dijelu se izlaže sadržaj o euharistiji na način kako to čini dokument „Baptism, Eucharist, Ministry“. U drugom dijelu je prikazan službeni odgovor Katoličke crkve (1987.) s obzirom na spomenuti dokument i njegov nauk. Na samom kraju članka ukratko je predstavljena Limska liturgija koja je plod ekumenskoga hoda i promišljanja.

BEM je nedvojbeno jedan od važnijih događaja u ekumenskom pokretu. Na području euharistijske teologije on može biti viđen, u sadašnjem stanju stvari, kao neka vrsta vrhunca ekumenizma konsenzusa i teološkoga slaganja. No neka teološka pitanja, kao i pitanje posljedica BEM-a i njegove konkretne primjene na crkvenom području, i dalje su jednako otvorena. S druge strane, već je sam BEM naznačio da postoje i razilaženja koja nisu nadvladana niti se u ovom času vidi način njihova rješenja. To isto ustvrdile su brojne Crkve i crkvene zajednice u svojim službenim odgovorima kojih je do 1990. godine bilo čak oko 200. To se vidi također iz reakcije (1987.) ondašnjega Tajništva za promicanje jedinstva kršćana, a sada Papinskoga vijeća za promicanje jedinstva kršćana, koja je u sadržajnom smislu jasno postavljena između „već“ i „još ne“ jedinstva, koje zaista postoji kao stvarno ali nepotpuno. Sve to otvara neka pitanja koja zahtijevaju ozbiljno dodatno proučavanje.

Ključne riječi: Dokument iz Lime (BEM), krštenje, ministerij (služba, sveti red), euharistija, gozba Kraljevstva, sjedinjenje kršćana, elementi crkvenosti, vjera i ustrojstvo, Svjetsko vijeće Crkava, Limska liturgija.

Uvod

Ovo izlaganje, kao što je vidljivo već iz naslova koji su zadali priređivači ovoga skupa,* posvećeno je pitanju euharistije kroz zanimanje Svjetskoga vijeća Crkava za tu temu. Trebalo bi to uraditi s osloncem na dokument „Krštenje, euharistija, ministerij“,¹ koji je objavilo Povjerenstvo „Vjera i ustrojstvo“ Svjetskoga vijeća Crkava u Limi 1982. godine. On se pojavio s engleskim naslovom *Baptism, Eucharist, Ministry* (franc. *Baptême, Eucharistie, Ministère*) pa otuda vrlo čest običaj da se taj tekst naziva Limski dokument ili jednostavno BEM, što ću ovdje češće koristiti.

Iz rasporeda predavanja na ovom znanstvenom simpoziju, koja se oslanjaju na BEM, jasno je da se ovaj prikaz treba baviti samo onim dijelom toga dokumenta koji obrađuje temu euharistije. Stoga, na početku treba podsjetiti, kako iz metodoloških razloga a još više iz teoloških, da se temu ovog izlaganja treba smjestiti u kontekst dvaju prethodnih predavanja. To su „Prikaz ‘Limskoga dokumenta’“ i „Ekumensko vijeće Crkava i pitanje krštenja za sjedinjenje kršćana“, kao i predavanja koje slijedi odmah poslije njega: „Ekumensko vijeće Crkava i pitanje službi - hijerarhije za sjedinjenje kršćana“. S njima ono čini cjelinu. Dapače, već iz površnoga pogleda jasno je da su ta izlaganja i vremenski i sadržajno poredana tako da u stvari predstavljaju odraz sadržaja spomenutoga dokumenta i logičnu teološku cjelinu.

Ovo izlaganje zamišljeno je u tri cjeline. Nakana je najprije ukratko predstaviti sadržaj o euharistiji koji donosi BEM. Potom slijedi sažet prikaz odgovora Katoličke crkve na BEM koji je uslijedio nekoliko godina kasnije jer je Tajništvo Povjerenstva „Vjera i ustrojstvo“ prethodno zamolilo sve Crkve i crkvene zajednice da se o njemu službeno izjasne. I na kraju, donesen je hrvatski prijevod teksta „Limske liturgije“ koja je prvi put slavljena upravo u Limi u povodu

* Ovo je tekst prvoga dijela predavanja, koje je predstavljeno na znanstvenom simpoziju „Doprinosi i granice Ekumenskoga vijeća Crkava na putu prema sjedinjenju kršćana – Doprinos Katoličke crkve ekumenizmu“, održanom na Teologiji u Rijeci (Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu) 6. i 7. ožujka 2009., a objavljuje ga se s dopuštenjem priređivača spomenutoga simpozija u Rijeci.

¹ Dokument iz Lime nalazi se na internetskoj stranici Svjetskoga vijeća Crkava na engleskom, njemačkom, francuskom i španjolskom jeziku. Usp. www.oikumene.org. Talijanski prijevod u: *Enchiridion Oecumenicum*, 1, Bologna, 1986., 1391-1447.

objavljivanja BEM-a.²

1. Euharistija u dokumentu iz Lime

„Limski dokument“ posvećen je trostrukoj sakramentalnoj temi: krštenje, euharistija, red. To sakramentalno „trojstvo“ od iznimne je važnosti na više područja koja se izravno tiču najdelikatnijih odnosa među kršćanima te je sasvim razumljivo da je ovaj dokument izazvao veliko zanimanje u teološkim i crkvenim krugovima.³ Prije svega, samo po sebi je jasno koliko je za sve kršćane važna teologija sakramenata uopće. Zatim na ekleziološkom planu, posebice za katoličku teologiju, kriterij *elementa Ecclesiae* ključan je za crkvenost svake kršćanske zajednice jer su upravo sakramenti krštenja, svetoga reda i euharistije ključni elementi stvarne crkvenosti. A očito je kako je to jednako važno i za druge Crkve i crkvene zajednice. I konačno, ovo su nezaobilazne teme na ekumenskom planu kao takvom, a dodatnu važnost ovom teološkom dokumentu daje činjenica što je izrađen u suradnji teologa iz različitih kršćanskih zajednica, uključujući i predstavnike Katoličke crkve koja inače nije puni član Svjetskoga vijeća Crkava.

Sakrament euharistije je tema srednjega dijela „Limskoga dokumenta“ koji joj je posvetio 33 broja. Razdijeljeni su u tri poglavlja. Najkraći je uvodni dio koji govori o ustanovi euharistije (br. 1). Nešto više

² Prijevod „Limске liturgije“ na hrvatski jezik, radi skraćivanja teksta, izostavljen je, odnosno ovdje su objavljena samo prva dva dijela održanoga predavanja.

³ Nakon pojave BEM-a nastala je brojna literatura, posebice na velikim svjetskim jezicima. Usp. npr. Miguel M. GARIJO-GUEMBE, *Die Eucharistie im Gespräch der Konfessionen: ein Beitrag zur Rezeption des Dokuments „Taufe, Eucharistie und Amt (Lima 1982)“*, Kevelaer, 1986.; Giustino GARNEDI - Philippe ROUILLARD, *Il ministero ordinato nel dialogo ecumenico: riflessioni di teologi Cattolici su documento di Lima, 1982*, Roma, 1985.; Anton W. J. HOUTEPEN, *Bibliography on Baptism, Eucharist and Ministry Lima text, 1982-1987*, Leiden, 1988.; Polycarp Ch. IBEBUIKE, *The Eucharist: the discussion on the Eucharist by the Faith and Order Commission of the World Council of Churches, Lausanne 1927-Lima 1982*, Frankfurt am Main, 1989.; Pierre BEFFA, *Bibliography on the ecumenical movement and the World Council of Churches: 1968-1995*, Geneva, 1995.; Thomas F. BEST - Dagmar HELLER, *Eucharistic Worship in Ecumenical Contexts. The Lima Liturgy-And Beyond*, Geneva, 1998.; Susan A. BLAIN, *Eucharistic Worship in Ecumenical Context*, Cleveland, 1995.-1996.; Michael A. FAHEY, *Catholic Perspectives on Baptism, Eucharist and Ministry*, Lanham, 1986.; Gerard J. BÉKÉS, *Eucaristia e Chiesa. Ricerca dell'unità ne dialogo ecumenico*, Casale Monferrato, 1985. – Na hrvatskom jeziku usp. Ratko PERIĆ, „Euharistija u dosadašnjem ekumenskom dijalogu“, *Ekumenske nade i tjeskobe*, Mostar, 1993., 63-89.

prostora posvećeno je završnom dijelu koji se bavi slavljem euharistije (br. 27-33) i očito je poslužio kao pretpostavka za sastavljanje teksta „Limske liturgije“. Prema tome, srednji dio dokumenta, s naslovom „Značenje euharistije“, najopsežniji je, a raspravlja u pet pravaca: o euharistiji kao zahvaljivanju Ocu, kao anamnezi ili spomenu na Krista, kao zazivanju Duha, kao zajedništvu vjernika te kao hrani Kraljevstva.

1.1. Ustanova euharistije

Dokument ponajprije podsjeća na to da je Crkva primila euharistiju kao dar od Gospodina te podsjeća na riječi koje je zabilježio sv. Pavao: „Doista, ja od Gospodina primih što vama predadoh: Gospodin Isus one noći kad bijaše predan uze kruh, zahvalivši razlomi i reče: ‘Ovo je tijelo moje - za vas. Ovo činite meni na spomen (*anamnesis*).’ Tako i čašu po večeri govoreći: ‘Ova čaša novi je Savez u mojoj krvi. Ovo činite kad god pijete, meni na spomen.’“ (1 Kor 11,23-25; usp. Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Lk 22,14-20).

Večera na kojoj je Krist sudjelovao za vrijeme svojega zemaljskoga služenja navješćujući i očitujući blizinu Kraljevstva, i nama je predao, sačuvana je, a umnažanje kruhova njezin je znak. Već za vrijeme posljednje večere, zajedništvo Kraljevstva stavljeno je u relaciju s Isusovim patnjama. Nakon svojega uskrsnuća Gospodin se očitovao svojim učenicima upravo u lomljenju kruha. Dakle, euharistija je u kontinuitetu povezana s gozbama Isusovim za vrijeme Njegova zemaljskoga života i nakon uskrsnuća, koje su uvijek znak Kraljevstva. Kršćani smatraju da je euharistija predoznačena po uspomeni na izbavljenje, u Izraelovoj Pashi, oslobođenju iz zemlje ropstva, i po večeri saveza na brdu Sinaju (Izl 24). Ona je nova pashalna večera Crkve, večera novoga saveza koju je Krist darovao svojim učenicima kao spomen (*anamnesis*) svoje smrti i svojega uskrsnuća, kao anticipaciju svadbene gozbe Jaganjčeve (Otk 19,9). Krist je naredio svojim učenicima da to čine Njemu na spomen i da ga susreću na sakramentalnoj gozbi kao hodočasnički narod Božji, sve do Njegova povratka.

Posljednja večera koju je slavio Isus bila je liturgijska večera za vrijeme koje su korištene simboličke riječi i geste. Stoga je euharistija sakramentalna gozba koja nam, po vidljivim znakovima, priopćava ljubav Božju u Isusu Kristu, ljubav kojom je Isus ljubio svoje, sve do kraja (Iv 13,1). Njoj su davana različita imena: Gospodnja večera, lomljenje kruha, sveta večera, sveta pričest, božanska liturgija, misa, a to slavlje je središnji čin kulta Crkve.

1.2. Značenje euharistije

1.2.1. Velika zahvala Ocu

Euharistija je u biti sakrament dara koji nam Bog daje u Kristu po snazi Duha Svetoga a koji svaki vjernik prima kao dar spasenja po pričesti tijelom i krvlju Kristovom. Ona je *velika zahvala Ocu* za sve što je učinio u stvaranju, otkupljenju i posvećenju, za sve što sada čini u Crkvi i u svijetu usprkos grijehu ljudskih bića, za sve što će izvršiti vodeći svoje Kraljevstvo do punine. Dapače, euharistija je blagoslov (*barakah*) po kojemu Crkva izražava priznanje Bogu za sva dobročinstva.

Euharistija je velika žrtva hvale po kojoj Crkva govori u ime svega stvorenoga. Zapravo, svijet koji je Bog pomirio sa sobom prisutan je u svakoj euharistiji: u kruhu i vinu, u osobama vjernika i molitvama koje prikazuju za sebe i za cijelo čovječanstvo. Krist ujedinjuje vjernike sa svojom osobom i njihove molitve sa svojim zagovaranjem dotle da vjernici bivaju preoblikovani i njihove molitve prihvaćene. Ta žrtva hvale nije moguća osim po Kristu, s Njim i u Njemu. Kruh i vino, plodovi zemlje i rada ljudi, prikazani su Ocu u vjeri i zahvaljivanju. U stvari, euharistija objavljuje svijetu ono što se treba dogoditi: prinos i hvalospjev Stvoritelju, sveopće zajedništvo u Tijelu Kristovu, kraljevstvo pravde, ljubav i mir u Duhu Svetom.

1.2.2. Euharistija kao anamneza ili spomen na Krista

Euharistija je *spomen na Krista razapetoga i uskrsloga*, a to znači živi i učinkoviti znak Njegove žrtve, podnesene jednom za sve na križu i uvijek djelatne u korist cijeloga čovječanstva. Biblijsko razumijevanje spomena, primijenjeno na euharistiju, izražava tu sadašnju učinkovitost djela Božjega kad ju narod slavi u obliku liturgije.

Sve što je Krist učinio za nas i za sve stvorenje (u svojem utjelovljenju, u svojem stanju sluge, u svojoj službi, naučavanju, patnji, žrtvi, uskrsnuću, uzašašću i slanju Duha) prisutno je u spomenu. Omogućuje nam zajedništvo s Njim. Euharistija je predokus Njegova povratka i vječnoga Kraljevstva.

Spomen, gdje Krist djeluje po radosnom slavlju Njegove Crkve, dakle je uprisutnjenje i anticipacija jer spomen nije samo zazivanje prošloga i njegova značenja, nego i učinkovit navještaj po Crkvi velikoga

djela Božjega i Njegovih obećanja.

Spomen, kao uprisutnjenje i anticipacija, ispunja se u obliku zahvale i zagovora. Navješćujući pred Bogom, u zahvali, veliko djelo otkupljenja, Crkva moli kod Njega da bi On svim bićima iskazao dobročinstvo oslobođenja. U toj zahvali Crkva se ujedinjuje sa Sinom, svojim Velikim Svećenikom i zagovornikom (Rim 8,34; Heb 7,25). Euharistija je sakrament jedinstvene Kristove žrtve koji je uvijek živ da bi nas zagovarao. Ona je spomen svega što je Bog učinio radi spasenja svijeta. Ono što je Bog ispunio po utjelovljenju, životu, smrti, uskrsnuću i uzašašću Kristovu, to On ne ponavlja. Ti su događaji jedinstveni, oni ne mogu biti ni ponovljeni ni produljeni. Ali u euharistijskom spomenu Crkva prikazuje svoje posredovanje, u zajedništvu s Kristom, našim Velikim Svećenikom.

Spomen na Krista je temelj i vrelo svake kršćanske molitve. Naša se molitva oslanja na stalan zagovor uskrsloga Krista i sjedinjena je s Njegovim zagovorom. U euharistiji Krist nam daje snagu da živimo s Njim, da trpimo s Njim i da molimo po Njemu, kao opravdani grešnici koji slobodno i radosno ispunjavaju Njegovu volju.

U Kristu mi se sami prikazujemo na živu i svetu žrtvu u cijelom svom svakodnevnom životu (Rim 12,1; 1 Pt 2,5). Taj kult se hrani euharistijom, po kojoj smo posvećeni i pomireni da bismo bili sluge pomirenja u svijetu.

Sjedinjeni s Gospodinom i u zajedništvu sa svetima i mučenicima, mi smo obnovljeni u savezu koji je opečaćen krvlju Kristovom.

Budući da anamneza na Krista jest sadržaj naviještene Riječi, kao i bit euharistijske gozbe, jedno osnažuje drugo. Kristove riječi i čini pri ustanovi euharistije u srcu su slavlja: euharistijska je gozba sakrament Tijela i Krvi Kristove, sakrament Njegove stvarne prisutnosti. Isus na mnogo načina ispunjava obećanje da će do kraja svijeta biti sa stvorenjima, ali način Kristove prisutnosti u euharistiji je jedinstven. Isus je nad kruhom i vinom rekao: „Ovo je moje tijelo... Ovo je moja krv...“ To što je On rekao, jest istina i ispunjava se svaki put kad se slavi euharistija. Crkva vjeruje u stvarnu, živu u djelatnu Kristovu prisutnost u euharistiji. I budući da stvarna Kristova prisutnost u euharistiji ne ovisi o vjeri pojedinaca, svi se slažu da prepoznavanje Tijela i Krvi Kristove zahtijeva vjeru.

Mnogo Crkava vjeruje da je živi Krist u euharistiji, pod znakovima kruha i vina, prisutan u svoj svojoj punini (*Christ vivant présent dans toute sa plénitude*). Druge pak Crkve, ispovijedajući vjeru

u Kristovu stvarnu prisutnost u euharistiji, tu prisutnost ne vežu za znakove kruha i vina. Stoga će Crkve morati odlučiti može li ta razlika koegzistirati sa složnim naukom koji je formuliran u ovom tekstu.

1.2.3. Euharistija kao zazivanje Duha

Duh Sveti čini da razapeti i uskrsli Krist jest stvarno prisutan u euharistijskoj gozbi, ispunjavajući obećanje sadržano u riječima ustanove. Očito je da je euharistija središte Kristove prisutnosti i da je obećanje sadržano u riječima ustanove fundamentalno za slavlje tako da je Otac prvi uzrok i konačno ispunjenje euharistijskoga događaja. Sin Božji koji je postao čovjekom, po kojemu, s kojim i u kojemu se događa, jest njegovo živuće središte. Duh Sveti je neizmjerana snaga ljubavi koja ga vrši i koja ga čini učinkovitim. Ta poveznica euharistijskoga slavlja s misterijem Trojedinoga Boga vidi ulogu Duha kao onoga koji posadašnjuje i oživljava Kristove povijesne riječi. Sigurna da će biti uslišana zbog Kristova obećanja u riječima ustanove, Crkva moli od Oca Duha Svetoga da On izvrši euharistijski događaj: stvarnu prisutnost razapetoga i uskrsloga Krista koji je darovao svoj život za cijelo čovječanstvo.

Zazivanje Duha, epikleza, različito je pozicionirana u liturgijskim tradicijama. No u početnoj liturgiji „euharistijske molitve“ poznavale su zazivanje Duha na zajednicu, različito od zazivanja Duha na darove kruha i vina. A ako se ponovno otkrije ta koncepcija, moći ćemo – kaže dokument optimistički – nadvladati poteškoće u vezi s trenutkom posvete darova.

Po živim Kristovim riječima i snagom Duha Svetoga kruh i vino postaju sakramentalni znakovi Kristova tijela i krvi. U povijesti Crkve bilo je različitih pokušaja da se razumije misterij Kristove stvarne prisutnosti u euharistiji. Jedni to samo tvrde i ne objašnjavaju. Drugi smatraju potrebnim naglasiti promjenu po Duhu Svetom i riječima Kristovim nakon koje nema više redovitoga kruha i vina, nego postoji tijelo i krv Kristova. Treći su opet razradili neko tumačenje stvarne Kristove prisutnosti, bez nakane da oslabe značenje misterija, da bi ju zaštitili od štetnih tumačenja.

Svako euharistijsko slavlje ima „epiklektički“ karakter, što znači da ovisi o djelovanju Duha Svetoga i što je izraženo različitim izričajima u liturgijskim riječima. Crkva, kao zajednica novoga saveza, s povjerenjem zaziva Duha da ju posveti i obnovi, da ju vodi u pravdi,

istini i jedinstvu i ojača kako bi mogla ispuniti svoje poslanje u svijetu. Duh Sveti po euharistiji daruje predokus kraljevstva Božjega: Crkva prima život novoga stvorenja i osiguranje povratka Gospodinova.

1.2.4. Crkva kao zajedništvo vjernika

Euharistijsko zajedništvo sa živim Kristom, koji hrani život Crkve, istodobno je zajedništvo u Tijelu Kristovu koje je Crkva. Sudjelovanje na zajedničkom kruhu i kaležu jest darovani vez, koji očituje i tvori jedinstvo naroda Božjega s Kristom i svim pričesnicima, na svim mjestima i u svim vremenima. Zajednica naroda Božjega u punini se očituje u euharistiji. Euharistijska slavlja su uvijek u odnosu s cijelom Crkvom, i cijela Crkva je uključena u svakom euharistijskom slavlju. U mjeri u kojoj neka Crkva želi biti očitovanje opće Crkve, ona se mora brinuti da uredi svoj vlastiti život tako da uvažava interese i potrebe sestrinskih Crkava.

Euharistija obuhvaća sve aspekte života. Ona je čin kojim se zahvaljuje i prikazuje u ime cijeloga svijeta. Slavlje pretpostavlja pomirenje i sudioništvo sa svima, koje se smatra braćom i sestrama jedine obitelji Božje s normalnim međusobnim odnosima (Mt 5,23ss; 1 Kor 10,16ss; 1 Kor 11,20-22; Gal 3,28). Svi oblici nepravdi, rasizma, razdvajanja i nedostatka slobode radikalno su odbačeni kad se sudjeluje na tijelu i krvi Kristovoj.

Milost Božja, koja sve obnavlja, po euharistiji prožima i obnavlja ljudsku osobu i njezino dostojanstvo. Euharistija tako uključuje vjernika u središnji događaj povijesti svijeta. Kao sudionici u euharistiji mi se pokazujemo nedosljednima ako aktivno ne sudjelujemo u stalnoj obnovi stanja svijeta i ljudskih uvjeta. Euharistija nam pokazuje da je naše ponašanje nekonzistentno u vidu pomiriteljske prisutnosti Božje u ljudskoj povijesti, u mjeri u kojoj postoje nepravedni odnosi svih vrsta u našem društvu, brojne podjele, interesi materijalne i političke moći i neopravdana konfesionalna suprotstavljanja u krilu Tijela Kristova.

Solidarnost unutar Tijela Kristova, koja se očituje po euharistijskom zajedništvu, i odgovornost kršćana jednih za druge, i za svijet, na poseban se način očituju u liturgiji: uzajamno oprostjenje grijeha, znak mira, molitva za sve, zajedničko jelo i piće, nošenje pričesti bolesnima i zatvorenima ili slavljenje euharistije s njima. Svi ti znakovi bratske ljubavi u euharistiji povezani su s vlastitim svjedočenjem Krista sluge te su i kršćani dionici toga Njegova „biti

sluga". Euharistija je bliska konkretnim uvjetima čovjekova života. U ranoj Crkvi đakoni i đakonise bili su posebno odgovorni za vršenje toga aspekta euharistije. Vršenje te službe između oltara i ljudske bijede konkretno izražava osloboditeljsku Kristovu prisutnost u svijetu.

1.2.5. Euharistija kao gozba Kraljevstva

Euharistija otvara pogled na kraljevstvo Božje, obećano kao konačna obnova stvorenja, i njegov je predokus. Znakovi te obnove prisutni su posvuda u svijetu gdje se očituje milost Božja i gdje ljudi rade za pravdu, ljubav i mir. Euharistija je slavlje kojim Crkva zahvaljuje za te znakove. Slavi i u radosti anticipira dolazak Kristova kraljevstva (1 Kor 11,26; Mt 26,29).

Svijet, kojemu je obećana obnova, prisutan je u svakom euharistijskom slavlju. Prisutan je u zahvaljivanju Ocu gdje Crkva govori u ime cijeloga stvorenja; svijet je prisutan u spomenu na Krista gdje se Crkva sjedinjuje sa svojim Velikim Svećenikom i zagovornikom, u molitvi za cijelo čovječanstvo. Svijet je prisutan u času zazivanja dara Duha gdje Crkva žudi za posvećenjem i novim stvaranjem.

Pomireni u euharistiji, članovi Tijela Kristova pozvani su da budu sluge pomirenja među muškarcima i ženama i svjedoci radosti čiji je izvor uskrsnuće. Kao što je Isus išao u susret carinicima i grešnicima i sudjelovao na njihovim gozbama za vrijeme zemaljskoga ministerija, tako su i kršćani u euharistiji pozvani da budu solidarni s odbačenima i da postanu znakovi ljubavi Kristove koja je živjela i žrtvovana za sve i koja se sada daruje u euharistiji.

Slavlje euharistije jest trenutak gdje Crkva sudjeluje na poslanju Boga u svijetu. To sudjelovanje svakodnevno se očituje naviještanjem evanđelja, služenjem bližnjemu i prisutnošću vjernika u svijetu.

Kao posvemašnji Božji dar, euharistija nudi novu stvarnost koja obnavlja život kršćana da bi bili slika Kristova i postali Njegovi učinkoviti svjedoci. Euharistija je također dragocjena hrana za misionare, kruh i vino hodočasnika u vidu njihova apostolskoga pohoda u svijetu.

Euharistijska zajednica hrani se mogućnošću da može riječima i djelima ispovijedati da je Isus Krist Gospodin koji je darovao svoj život za spas svijeta. Da bi postao jedan narod oko jedine gozbe, euharistijski sastanak mora voditi brigu i oko skupljanja onih koji su s onu stranu njegovih vidljivih granica jer je Krist onaj koji je na svoju gozbu pozvao sve za koje je umro. Činjenica da se kršćani ne mogu

okupiti u punom zajedništvu oko istoga stola, da bi jeli isti kruh i pili iz istoga kaleža, predstavlja slabost njihova pojedinačnoga i zajedničkoga misionarskog svjedočenja.

1.3. Slavlje euharistije

Euharistijska liturgija, prema BEM-u, bitno je jedna cjelina, a povijesno ima sljedeće elemente koji mogu biti predstavljeni nekim redom i nemaju jednaku važnost:

- pjevanje hvalospjeva
- čin pokajanja
- očitovanje oprosta
- navještaj riječi Božje, na razne načine
- ispovijedanje vjere (credo)
- molitva za cijelu Crkvu i za svijet
- priprava kruha i vina
- zahvala Ocu za čudesa
- stvaranja, otkupljenja i posvećenja (podrijetlo toga je *barakah* iz židovske tradicije)
- Kristove riječi ustanove sakramenta, prema novozavjetnoj tradiciji
- anamneza ili spomen velikih djela otkupljenja: Kristova muka, smrt, uskrsnuće, uzašašće i Pedesetnica koja je dovela do postojanja Crkve
- zaziv Duha Svetoga na zajednicu i na čestice kruha i vina (epikleza, bilo prije riječi ustanove, bilo nakon spomena, ili i jedna i druga, ili neki drugi zaziv Duha Svetoga koji prikladno izražava „epiklektični“ karakter euharistije)
- posveta vjernika Bogu
- pozivanje na zajednicu svetih
- molitva za dolazak Gospodinov i konačno očitovanje Njegova Kraljevstva
- amen cijele zajednice
- Gospodnja molitva
- znak pomirenja i mira
- lomljenje kruha
- jesti i piti u zajedništvu s Kristom i svakim članom Crkve
- završni hvalospjev
- blagoslov i misijski otpust.

Najbolji put prema jedinstvu u euharistijskom slavlju i pričesti je obnova same euharistije u raznim Crkvama, i na planu naučavanja i na planu liturgije. Crkve bi trebale nanovo ispitati svoje liturgije u svjetlu rastućega euharistijskog slaganja. Pokret liturgijske obnove približio je Crkve u njihovu načinu slavljenja euharistije. Istodobno, određena liturgijska razlika, spojiva s našom euharistijskom vjerom, priznata je kao zdrava stvarnost koja obogaćuje. Potvrda jedne zajedničke vjere glede euharistije ne uključuje jednoobličnost u liturgiji i praksi.

U kratkom komentaru, koji slijedi, nakon iznesenih misli, kaže se da je Crkva uvijek pridavala veliku važnost stalnoj uporabi kruha i vina koje je Krist koristio na posljednjoj večeri. No danas, u nekim dijelovima svijeta gdje nije lako doći do kruha i vina, ponekad se traži da se upotrebljava lokalna hrana i piće kako bi se euharistiju lakše ukorijenilo u život svakodnevice. Stoga će biti potreban dodatan studij da se zna koji su aspekti Svete večere nezamjenjivi sa stanovišta Isusove ustanove, a koji aspekti mogu ovisiti o nadležnosti i odlukama Crkve.

U euharistijskom slavlju Krist okuplja, poučava i hrani Crkvu. Krist je onaj koji poziva na gozbu i presjeda joj. On je pastir koji predvodi narod Božji, prorok koji naviješta Riječ Božju, svećenik koji slavi misterij Božji. U najvećem dijelu Crkava to predsjedanje je naznačeno u zaređenom ministru. Onaj koji predsjedava euharistiji u ime Kristovo pokazuje da okupljena zajednica nije vlasnica čina koje on vrši, da ona nije gospodarica euharistije: ona nju prima kao živi Kristov dar u Crkvi. Služitelj euharistije je poslanik koji predstavlja Božju inicijativu i izražava vezu lokalne zajednice s drugim zajednicama opće Crkve.

Kršćanska vjera se produbljuje u euharistijskom slavlju. Dapače, euharistija mora biti često slavljena. Bez obzira na razlike u teologiji, liturgiji i praksi, sve je povezano s učestalošću euharistijskoga slavlja. A budući da euharistija slavi Kristovo uskrsnuće, bit će normalno da ju se slavi najmanje nedjeljom. I budući da je ona nova sakramentalna večera naroda Božjega, treba ohrabrivati sve kršćane da često primaju pričest.

Neke Crkve insistiraju na trajanju Kristove prisutnosti u posvećenim prilikama euharistije. Druge stavljaju veći naglasak na sam čin slavlja i konzumiranje prilika u pričesti. Način tretiranja prilika zahtijeva posebnu pozornost. U onome što se tiče čuvanja prilika, svaka Crkva trebala bi poštovati praksu i pobožnost drugih. A budući da postoji razlika među Crkvama, i vodeći računa o sadašnjem

sve većem skladu, korisno je predložiti: da se, s jedne strane podsjeća, kako u katehezi tako u propovijedanju, da je prvotna nakana čuvanja čestica njihovo dijeljenje bolesnicima i odsutnima i, s druge, da je najbolji način iskazivanja poštovanja prilikama, koje su korištene u euharistijskom slavlju, njihovo konzumiranje, bez isključivanja njihove uporabe za pričest bolesnika.

Rastuće uzajamno razumijevanje, izraženo u ovom dokumentu, kaže BEM na kraju, može omogućiti nekim Crkvama da u većoj mjeri postignu međusobno euharistijsko zajedništvo i da približe dan kada će se narod Kristov vidljivo okupiti oko stola Gospodnjega.

2. Reakcije na „Limski dokument“

„Limski dokument“ nastao je kao rezultat biblijskih i patrističkih studija, liturgijske obnove, potrebe zajedničkoga kršćanskog svjedočenja, bratskoga ekumenskoga zajedništva što nadilazi konfesionalne granice, a stare razlike viđene su u novom svjetlu. Rodio se kao plod dugogodišnjega rada teologa iz različitih Crkava i crkvenih zajednica koje su članice Svjetskoga vijeća Crkava, odnosno Povjerenstva „Vjera i ustrojstvo“. Među njima su bili i teolozi iz kršćanskih zajednica koje nisu punopravni članovi tih organizacija, kao što je Katolička crkva čiji su teolozi također sudjelovali u izradi ovoga dokumenta.

Nakon što je „Limski dokument“ predstavljen, poslan je svim Crkvama i crkvenim zajednicama sa zamolbom da omoguće kako bi taj tekst na najširem planu bio dostupan vjernicima radi usvajanja u duhovnom procesu. Istodobno, u dodatku su priložene posebne sugestije o uporabi teksta u kultu, svjedočenju i razmišljanju Crkava. „Vjera i ustrojstvo“ je pozvala sve Crkve također da pripreme svaka svoj službeni odgovor na ovaj tekst, i to na najvišoj razini svojega autoriteta, bilo sabora, bilo konferencije, bilo skupštine ili druge ustanove. Sve to pod vidom: koliko Crkva može u tekstu prepoznati svoju vjeru kroz stoljeća; posljedice koje Crkva može izvući iz teksta za odnose i dijalog s drugim Crkvama a posebice s Crkvama koje tekst prepoznaju kao izraz apostolske vjere; naznake koje Crkva može primiti od ovoga teksta u onome što se tiče njezina života i njezina svjedočenja na području kulta, odgoja, etike i duhovnosti; sugestije koje Crkva može imati za nastavak rada „Vjera i ustrojstva“, u onome što se tiče odnosa ovoga teksta o krštenju, euharistiji i redu i njezine nakane da ubuduće

istražuje o zajedničkom očitovanju apostolske vjere danas.

Na kraju popratnoga teksta, koji su potpisali Nikos Nissiotis, moderator Povjerenstva „Vjera i ustrojstvo“, i William H. Lazareth, ravnatelj Tajništva istoga Povjerenstva, kaže se da svi odgovori trebaju biti poslani do 31. prosinca 1984. Tajništvu „Vjere i ustrojstva“ čija je nakana, do sljedeće svjetske konferencije „Vjere i ustrojstva“, usporediti sve primljene službene odgovore, objaviti rezultate i analizirati ekumenske utjecaje na Crkve.

Na poziv Povjerenstva „Vjera i ustrojstvo“ stigli su mnogi odgovori koji su objavljeni.⁴ A budući da njih, naravno, nije moguće ovdje predstaviti, zadržat ćemo se samo na katoličkom službenom odgovoru.

2.1. Odgovor Katoličke crkve

Tajništvo za promicanje jedinstva kršćana odgovorilo je 21. srpnja 1987. vrlo dugim studioznim dokumentom s naslovom „Baptism, Eucharistic and Ministry, Faith & Order Paper n^o 111 (BEM), A catholic response“.⁵

Katolički odgovor pripremljen je tako da se najprije tražio savjet od biskupskih konferencija po svijetu. Zatim su sveučilišta i teološka udruženja analizirali odgovore biskupskih konferencija te je grupa teologa savjetnika sastavila prvi nacrt. Na kraju je, u suradnji s Kongregacijom za nauk vjere, uslijedilo sastavljanje konačnoga dokumenta koji je u kolovozu 1987. poslan Povjerenstvu „Vjera i ustrojstvo“.

Budući da je na prethodnim stranicama, u skladu sa zadanom temom, bio predstavljen samo onaj dio BEM-a koji se odnosi na euharistiju, naravno da će u nastavku biti izostavljeno sve iz ovoga rimskog dokumenta što nije u vezi s istim sadržajem.

Prije svega Rim je BEM ocijenio kao najznakovitiju činjenicu ekumenskoga pokreta tih godina uopće. U svojem odgovoru Tajništvo za promicanje jedinstva kršćana kaže kako je riječ o velikom koraku naprijed na putu jedinstva među Crkvama, uz uvjet da sve one prihvate ovaj dokument. Tekst je ocijenjen vrlo pozitivnim iako su naznačene

⁴ Usp. Max THURIAN, *Churches respond to BEM. Official Responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry“ Text*, I-VI, Genf, 1986.-1988.

⁵ Usp. engleska i talijanska verzija dokumenta u *Enchiridion Vaticanum*, X, Bologna, 1989., 1306-1409, a na talijanskom objavljen je prethodno u *Regno documenti* 32 (1987.), 111-124.

mnoge točke za koje katolička teologija traži da Povjerenstvo „Vjera i ustrojstvo“ nastavi studijsko produbljivanje. No bez obzira na to, BEM predstavlja napredak prema doktrinarnom slaganju o proučavanim sakramentima.

2.1.1. Opće vrednovanje BEM-a

Tajništvo za promicanje jedinstva kršćana naglašava da katolici u tekstu BEM-a o euharistiji mogu naći mnoge aspekte koji odgovaraju shvaćanju i praksi apostolske vjere, odnosno vjeri Crkve kroz stoljeća, kako se izrazio BEM. Ipak rimski odgovor naglašava kako na poseban način cijeni sljedeće:

- a. BEM koristi Sveto pismo i tradiciju kao izvore za tumačenje značenja euharistije a važna uporišta su mu klasične liturgije i patristički tekstovi.
- b. Euharistija je promatrana kao dio sadržaja vjere. Prisutna je snažna kristološka dimenzija, prepoznajući na razne načine misterij euharistije u stvarnoj prisutnosti uskrsloga Krista i u Njegovoj žrtvi na križu.
- c. Struktura i poredak temeljnih aspekata koje dokument slijedi, i njihov međusobni odnos, slaže se s katoličkim naukom, posebice u sljedećem:
 - Predstavljanje euharistijskoga misterija slijedi način klasičnih liturgija, s euharistijskom teologijom koja se vrlo približava sadržaju tradicionalne molitve i simboličnim akcijama istih liturgija. Tekst se poziva na patrističke izvore da bi dodatno objasnio euharistijski misterij.
 - Vrlo snažno je naglašena trinitarna dimenzija. Presveto Trojstvo je postavljeno kao izvor i svrha euharistije.
 - Objašnjenje akcije Crkve u euharistijskoj molitvi uključuje temeljne elemente koje zahtijeva i katoličko naučavanje: zahvala Ocu, spomen ustanove euharistije i žrtve na križu, molitva u jedinstvu s Kristom za svijet, zaziv dolaska Duha Svetoga na kruh i vino i na zajednicu da bi kruh i vino postali tijelo i krv Kristovi i da bi se zajednica posvetila, gozba novoga saveza.
- d. Postoji snažan eshatološki naglasak. Euharistija je viđena kao anticipacija Kristove paruzije i konačnoga Kraljevstva, koja je darovana po Duhu Svetom. Otvara se na viziji Kraljevstva i na obnovi svijeta.

- e. Euharistija je prikazana kao središnji čin kulta Crkve, te upravo stoga tekst preporučuje njezino često slavljenje.
- f. Tekst sadržava važne eklesiološke dimenzije i posljedice za misiju.

2.1.2. Komentari pojedinih aspekata

U dijelu s naslovom „Posebni komentari“ Tajništvo se bavi temom ustanove euharistije, njezinim značenjem i slavljenjem euharistije, ali samo u mjeri u kojoj je smatralo potrebnim odgovoriti glede tih tema istim redom kako ih je predstavio BEM.

2.1.2.1. Ustanova euharistije

Ponajprije, što se tiče nauka *o ustanovi euharistije*, koji donosi BEM, Tajništvo za jedinstvo kršćana veli da sve to naučava i Katolička crkva: temelj ustanove je u životu i smrti Isusa iz Nazareta i vezana je uz Kristovo uskrsnuće, odnosno uz spasenjski Kristov misterij u Crkvi danas; uskrsli Krist, snagom svoje prisutnosti, Njegovih riječi ustanove i snage Duha Svetoga, gost je i hrana Crkve. Tekst povezuje posljednju večeru i euharistiju koju opisuje kao „dar Gospodinov“, „sakramentalnu gozbu“. Krist ju je dao Crkvi kao sredstvo „da ga se sjeća i da ga susretne“ te je sakramentalna gozba koja nam „po vidljivim znakovima priopćava ljubav Božju u Isusu Kristu“.

2.1.2.2. Značenje euharistije

U dijelu koji se bavi *značenjem euharistije* Tajništvo smatra da bi, kad se govori o stvarnoj Kristovoj prisutnosti i daru koji ona označava, a koji se identificira sa „spasenjem“, trebalo koristiti biblijski rječnik koji ne ostavlja prostor dvosmislenosti i koji govori o sudjelovanju na tijelu i krvi Kristovoj (usp. 1 Kor 10,16; Iv 6,52-56).

Veza između euharistije i oprosta grijeha temelji se na Mt 26,28: „Ovo je krv moja, krv saveza koja se za mnoge prolijeva na otpuštenje grijeha.“ No, to opraštanje grijeha predodređeno je prethodnim stanjem pomirenosti s Crkvom, što govori o potrebi prethodnoga pomirenja grešnika (usp. 1 Kor 11,28: „Neka se dakle svatko ispita pa tada od kruha jede i iz čaše pije.“) To pak znači da bi se prethodno pomirenje trebalo zbiti po sakramentu pokore.

Govor o „euharistiji kao zahvaljivanju Ocu“ odražava širinu i dubinu iz euharistijske molitve, ali bez obzira kakvu vezu može imati s oblikom židovske molitve *barakah*, euharistijska molitva jedinstvena je i dobro se izražava pojmom *euharistija*.

Zahvaljivanje Crkve temelji se na jedinom vrhovnom svećeniku, Kristu. A budući da je euharistija prije svega Kristova zahvala Ocu, darom svoga tijela i svoje krvi za oprostjenje grijeha i spas svijeta, trebalo bi da je jasnije izražen odnos između akcije Crkve i Kristove akcije tvrdnjom da Crkva prima zahvalu od Krista u euharistiji i da joj se pridružuje, kao Kristova zaručnica, da zahvali za sva Božja dobročinstva.

Tamo gdje se govori o kruhu i vinu, plodovima zemlje, kao mjestu prisutnosti svijeta u euharistiji, trebalo bi jasno kazati da su darovi kruha i vina, vidljivi izraz onoga što se slavi ovdje i sada, sakramentalni znakovi Kristove prisutnosti.

Tajništvo smatra da je euharistija kao anamneza i spomen na Krista dobro predstavljena jer euharistija nije obično evociranje jednoga prošlog događaja, već anamneza izražava ideju učinkovite, djelatne prisutnosti žrtve na križu u i po euharistijskom slavlju za dobro cijeloga svijeta. Prihvatljiva je također analogija između slavlja spomena Izraelova i euharistije, s tim da se vodi računa o razlikama.

Veza između žrtve na križu i euharistije također odgovara katoličkom shvaćanju. Sadašnja učinkovitost žrtve na križu u euharistiji temelji se na prisutnosti uskrsloga Gospodina kojega se ne može odvojiti od Njegova djela spasenja. U prvi plan je stavljen tradicionalni nauk da je Krist, gost na gozbi, dar iste gozbe te povezana euharistija i ekonomija spasenja.

Ekleziološka dimenzija euharistijskoga nauka izražena je u teologiji zagovora te i ona odgovara načinu na koji ju razumije Katolička crkva. Euharistija sažima kretanje Crkve u Kristu prema Ocu. Njezina zahvala i posredovanje uključeni su u Kristovo posredovanje što odgovara katoličkom nauku koji izražava vjeru da je euharistija dar Ocu, prikazan od cijeloga Krista – i glave i tijela, u snazi Duha Svetoga. Ipak pojam posredovanja korišten je tako da bi mogao biti nedostatan za objašnjenje katoličkoga shvaćanja žrtvene naravi euharistije. Istina je da događaji iz Kristova života ne mogu biti ponovljeni ili produljeni, ali budući da je vrhovni svećenik razapeti i uskrsnuli Gospodin, može se reći da je Njegov dar samoga sebe na križu postao vječan. Njegovo proslavljeno tijelo jest Gospodinovo tijelo koje je prikazano jednom

zauvijek. Upravo zato ne izgleda da odgovara stvarnosti Kristove žrtve opis Kristova spasenjskoga djela samo izrazom jednostavnoga posredovanja. Analogno tomu, opis djelovanja Crkve u euharistiji kao zahvali i posredovanju treba biti dopunjen povezivanjem s darom samih sebe, koji sudionici na euharistiji prikazuju, u jedinstvu s Kristovim vječnim „darom samoga sebe“. Odnosno, za katolike nije dovoljno da Krist bude tumačen samo kao posrednik već bi bilo dobro da se više vodilo računa o Kristu kao posvetitelju.

Tajništvo smatra da je odnos između propovijedanja Riječi i euharistijskoga slavlja ispravno predstavljen jer se ne miješa te dvije stvarnosti, ali istodobno se naglašava intimna povezanost među njima.

Rimskom dokumentu vrlo je drag način na koji je obrađena Kristova stvarna prisutnost. Zadovoljava zahtjeve katoličke vjere i zazivanje Duha Svetoga, ako se teologiju epikleze tumači u skladu s patrističkim naukom. Na to se jedino dodaje da katolička tradicija i praksa naglašavaju važnost riječi ustanove unutar euharistijskoga slavlja. Zato se kaže da je podsjećanje na „Kristove riječi i geste u ustanovi euharistije“ u skladu s autentičnim naukom.

Zadovoljavajuća je i tvrdnja da činjenica i način jedinstvene Kristove prisutnosti ne ovisi o vjeri pojedinca. Ali katolička vjera dovodi u užu vezu žrtveni karakter euharistije sakramentu tijela i krvi negoli se to nalazi u BEM-u. Naime, Isus nije kazao jednostavno „Ovo je moje tijelo... Ovo je moja krv...“ nego je dodao: „... tijelo, predano za vas; ... krv prolivena za vas.“ Krist je samoga sebe na sakramentalan način predao Ocu u euharistiji, u žrtvi koja aktualizira otkupljenje čovječanstva. Ako On sebe predaje kao sredstvo sakramentalnoga zajedništva s vjernicima, to čini da bi njima omogućio da se pridruže predanjem samih sebe Ocu. Zato tekstu BEM-a zamjera što ne kaže bez dvosmislenosti da je euharistija u samoj sebi stvarna žrtva, spomen Kristove žrtve na križu.

Podsjećajući kako BEM razlikuje Crkve koje vjeruju u pretvorbu elemenata od onih koje Kristovu prisutnost ne povezuju na precizan način uz prilike kruha i vina, te pitanje da li bi ta razlika mogla koegzistirati zajedno sa slaganjem koje je izraženo u tekstu, Tajništvo naglašava kako prihvaća slaganje koje je postignuto. Međutim, veli kako mora precizirati da je za katolički nauk pretvorba prilika kruha i vina stvar vjere i otvorena je samo mogućim novim teološkim objašnjenjima o „kako“ unutrašnje promjene. Sadržaj pojma „pretvorba“ morao bi biti

izražen nedvosmisleno. Za katolike je to središnji misterij vjere i ne mogu prihvatiti nejasne izraze. Stoga izgleda da razlike, koje su ovdje objašnjene, ne mogu koegzistirati te je o tome potreban daljnji rad.

Naglašavajući pneumatološki element euharistiji kao zazivanju Duha Svetoga, do izraza je došao odnos između euharistijskoga misterija i trojedinoga Boga, što je u skladu s katoličkim naukom. BEM tvrdi da kruh i vino, po Kristovim riječima i snagom Duha Svetoga, postaju sakramentalni znakovi tijela i krvi Kristove, što je posvema u skladu s katoličkim naučavanjem. No taj nauk da oni postaju sakramentalni znakovi vezan je uz unutrašnju promjenu koja se događa, po kojoj se ostvaruje jedinstvo između naznačavajuće stvarnosti i naznačavane stvarnosti. Iako je BEM otvoren promjeni značenja darova, ta promjena ne ide dalje od vanjske povezanosti naznačavajuće stvarnosti i naznačavane stvarnosti, a to bi bilo nedovoljno. A kako je ta materija povezana s važnim pitanjem stvarne prisutnosti, potrebna su dodana objašnjenja u skladu s katoličkim viđenjem.

Predstavljanje euharistije kao zajedništva vjernika otvara nov važan ekleziološki argument jer se, uz euharistijsko zajedništvo s Kristom, istodobno događa i zajedništvo s Njegovim tijelom koje je Crkva što je pretpostavka za poziv na priznanje u nadvladavanje podjela unutar same Crkve i u svijetu. A na tvrdnju BEM-a da je katolicitet euharistije ugrožen ako je pravo vjernika i njihovih službenika da sudjeluju i predsjedaju euharistiji dovedeno u pitanje od onih koji predsjedaju drugim euharistijskim skupštinama, Tajništvo veli da katolicitet euharistije nije nešto različito od katoliciteta Crkve, katolicitet podrazumijeva otvorenost, ali uz uvjet da se posvema prihvaća Kristov misterij spasenja i njegove posljedice.

Kada BEM tumači euharistiju kao gozbu Kraljevstva, izražava dragocjeno razumijevanje povezanosti krštenja i euharistije. Po krštenju netko je opravdan, pritjelovljen Kristu i usmjeren prema euharistiji koja predstavlja Kristov misterij spasenja pod aspektom sudjelovanja na eshatološkoj gozbi radosti Krista i Njegovih svetaca u Kraljevstvu, u slavi Oca. Isto tako, slaže se s katoličkom vjerom tvrdnja da eshatološka dimenzija euharistije utemeljuje misijsko poslanje Crkve i dio je nauka o vezi euharistije i života. Kršćanska etika ima sakramentalan temelj. Po euharistiji Crkva ne samo da prima svoje ime (Tijelo Kristovo), nego i svoje poslanje da naviješta poruku Kristova spasenja svijetu.

2.1.2.3. Slavlje euharistije

U trećem dijelu, posvećenom *slavlju euharistije*, Tajništvo smatra da BEM na prikladan način donosi elemente tradicionalnoga liturgijskog slavlja euharistije. Popis elemenata sadržava „lex orandi“ koji se može složiti s „lex credendi“ Crkve. Međutim, postoje neke rezerve ili problemi sa stanovišta katoličkoga nauka. Na prvome mjestu, umjesto termina „očitovanje oprosta“, Tajništvo bi više voljelo da je moglo naći izraz koji bi preciznije naznačio element stvarnog oprosta grijeha u životu kršćanina. Zatim, važna je izjava o nakani Crkve da prinosi Kristovu žrtvu, ali - budući da je ona u popisu sadržana u anamnezi ili spomenu - ta bi vjera trebala biti jasnije izražena. Treće, izraz „jesti i piti u zajedništvu s Kristom i sa svakim članom Crkve“ slab je jer ne izražava dovoljno razliku između sakramentalnoga sudjelovanja na tijelu i krvi Kristovoj i zajedništva s Kristom po zajedništvu s onima koji su u Kristu.

Problem promjenljivih i nepromjenljivih aspekata euharistijskoga slavlja predstavljen je u vezi s odgovornošću Crkve. To jest Crkva, a ne pojedinac, posjeduje sigurnost asistencije Duha u ovoj materiji. Dobro je predstavljeno i djelovanje Krista u euharistiji. No pitanje predsjedatelja euharistije moglo je biti bolje obrađeno u tekstu o službama. Katolički je stav da onaj koji predsjeda mora biti svećenik zaređen u apostolskom nasljedstvu.

BEM je uveo razliku između Crkava koje insistiraju da se Kristova prisutnost u posvećenim prilikama nastavlja nakon slavlja i drugih koje stavljaju glavni naglasak na sam čin slavlja i na konzumiranje posvećenih prilika u pričesti. Katolička crkva se slaže s prvim stanovištem, ali i s drugim u onome što je pozitivno rečeno. No ne može se složiti s onima koji nijeću nastavak stvarne prisutnosti i nakon slavlja. Tajništvo se pita potom, ako netko nijeće stvarnu prisutnost nakon slavlja, kakve su posljedice za razumijevanje stvarne prisutnosti i za stvarnost pretvorbe? Osim toga, bilo bi korisno produbiti sakramentalnu ekleziologiju i ekleziološke temelje klasične prakse čuvanja posvećenih prilika. A na tvrdnju BEM-a da je najbolji način iskazivanja poštovanja euharistijskim prilikama „njihovo konzumiranje, bez isključivanja njihove uporabe za pričest bolesnika“, Tajništvo dodaje da su različiti oblici euharistijske adoracije, ako su ispravno predstavljeni, također zakonit i hvalevrijedan način shvaćanja stalne prisutnosti Kristove u euharistiji.

Tajništvo zatim konstatira da postoje različita stanovišta Crkava i crkvenih zajednica glede sudjelovanja u euharistiji. A što se tiče euharistijskoga zajedništva, o kojemu BEM razmišlja na kraju teksta o euharistiji, Tajništvo smatra da to pitanje ima ekleziološku dimenziju i ne može biti riješeno odvojeno od shvaćanja misterija i ministerija Crkve. Za katolike, euharistijsko zajedništvo izraz je jedinstva u ispovijedanju vjere što predstavlja središte crkvenoga zajedništva. I jer euharistijsko slavlje samo po sebi jest prava narav ispovijedanja vjere Crkve, za Katoličku crkvu nije moguće da ona bude očitovana unutar općega euharistijskog zajedništva. Zato, zaključuje Tajništvo, „mi se ne možemo složiti s ovim shvaćanjem euharistije, ako se posvema ne slažemo s ovom vjerom“.

Na završetku svojega odgovora na BEM Tajništvo veli da je u tekstu o euharistiji pronašlo mnogo elemenata s kojima se katolici slažu i da je naznačilo područja za koja smatra da trebaju biti dodatno proučavana, kao što smatra potrebnim da se nastavi posao Povjerenstva „Vjera i ustrojstvo“.

3. Limska euharistijska liturgija

Liturgija iz Lime je euharistijska služba (Svete večere) koja je zamišljena i sastavljena da, u liturgijskom obliku koji je moguć, izražava ekleziološko slaganje o euharistiji koje je ostvareno u tekstu „Krštenje, Euharistija, Sveti Red“.⁶ Ova liturgija dobila je ime po tome što je prvi put bila slavljena za vrijeme plenarnoga zasjedanja Povjerenstva „Vjera i ustrojstvo“ u Limi, u Peruu, 15. siječnja 1982. To jest na zasjedanju koje je odobrilo BEM te odlučilo poslati ga kršćanskim zajednicama radi dobivanja njihovih službenih reakcija na taj dokument. Slavljena je potom iste godine za vrijeme održavanja Centralnoga komiteta Svjetskoga vijeća Crkava 28. srpnja 1982. u kapelici Ekumenskoga centra u Ženevi.

Liturgija iz Lime korištena je i kasnije više puta na svjetskim ekumenskim skupovima, npr. na skupovima Svjetskoga vijeća Crkava u Vancouveru 1983. i Canberri 1991. godine, a i na nekim lokalnim ekumenskim okupljanjima. Međutim, za razliku od BEM-a, Povjerenstvo „Vjera i ustrojstvo“ nije nikada službeno usvojilo Liturgiju iz Lime. Ona u stvari stoga nema drugi „autoritet“ osim što je predložena da bude

⁶ Usp. komentar o nastanku i značenju Liturgije iz Lime, Max THURIAN, „Liturgie eucharistique de Lima“, u www.oikumene.org.

korištena na nekim važnim ekumenskim skupovima. Međutim, budući da predstavnici dosta Crkava, zbog teoloških stavova svojih zajednica, ne mogu aktivno sudjelovati u slavlju te liturgije, nastalo je utemeljeno pitanje: Služi li ova liturgijska praksa izgradnji jedinstva, ili se njezinim održavanjem nanovo simbolizira i učvršćuje podjela?⁷ Naime, jedni već sada prihvaćaju mogućnost „zajedništva ambona i oltara“, i slave ga na liturgijski način barem prigodice, dok za druge u sadašnjem stanju podijeljenosti to nije moguće jer vjeruju da je jedinstvo Crkve teološka pretpostavka za svako slavlje euharistije koja jest sakrament jedinstva.⁸

Liturgija iz Lime, koja ima također i skraćene verzije, zamišljena je kao vrlo svečana. To je euharistijska liturgija koja je sastavljena od tri velika dijela. Prvi, liturgija ulaska okuplja narod Božji i pripravlja ga za slavlje (priznanje grijeha, odrješenje, litanije Gospodnje, Slava). Drugi, liturgija Riječi otvara se zbornom molitvom a potom slijedi navještaj proroka (prvo čitanje), apostola (poslanica) i Krista (evanđelje); zatim slijedi glas Crkve koji aktualizira Riječ Božju kroz homiliju; sabranost u šutnji i ispovijedanje vjere Crkve izgovaranjem Nicejsko-carigradskoga vjerovanja. I treće, euharistijska liturgija sadržava veliku euharistijsku molitvu, kojoj prethodi priprava darova. Poslije euharistijske molitve izgovara se molitva Gospodnja, te daje znak mira i prima pričest.

Zaključak

BEM je nedvojbeno jedan od važnijih događaja na području ekumenizma. Prije svega zbog sadržaja koji donosi, ali ništa manje zbog načina na koji je priređen i broja Crkava i crkvenih zajednica koje su, preko svojih predstavnika, sudjelovale u njegovu stvaranju. Stupanj slaganja na sakramentalnom području za sve je iznenađujuće velik, ali također i količina tolerancije, ustrajnosti i strpljenja među tvorcima ovoga teksta. S druge strane, već sam BEM naznačio je da postoje i razilaženja koja nisu nadvladana niti se u ovom času vidi način njihova rješenja. To isto ustvrdile su brojne Crkve i crkvene zajednice u svojim službenim odgovorima kojih je do 1990. godine bilo čak oko 200.⁹ To se vidi također iz reakcije Tajništva za promicanje jedinstva kršćana,

⁷ Usp. Peter NEUNER, *Teologia ecumenica. La ricerca dell'unità tra le Chiese cristiane*, Brescia, 2000., 172-173.

⁸ Usp. Heinrich FRIES - Karl RAHNER, *Unione delle Chiese possibilità reale*, Brescia, 1986., 156-175.

⁹ Usp. zbirku službenih stavova raznih Crkava i crkvenih zajednica: *Diskussionen über Taufe, Eucharistie und Amt 1982-1990*, Frankfurt a. M. - Paderborn, 1990.

koja je u sadržajnom smislu jasno postavljena između „već“ i „još ne“ jedinstva, stvarnoga ali nepotpunoga, a koju je Povjerenstvo „Vjera i ustrojstvo“ ocijenilo vrlo pozitivnom.¹⁰

BEM i na području euharistije može biti viđen kao neka vrsta vrhunca ekumenizma konsenzusa i teološkoga slaganja, ali pitanje njegovih posljedica na crkvenom području i dalje je jednako otvoreno. S druge strane, ekumenski dijalog o euharistiji i za katolički nauk o euharistiji otvorio je neka pitanja koja zahtijevaju ozbiljan studij.¹¹

Npr. što je prisutno u euharistiji, odnosno je li potrebno vjeru u ontološko-statičku Kristovu prisutnost dopuniti pojačanom sviješću i o Njegovoj soteriološko-dinamičkoj stvarnoj prisutnosti koja proizlazi iz anamneze u euharistijskom slavlju?

Zatim, na koji način se ostvaruje Kristova prisutnost po posveti darova? Odnosno, je li ono što se događa u euharistiji dovoljno izraženo samo ako zaređeni službenik izgovara riječi ustanove *in persona Christi*, ili euharistijski događaj treba shvatiti i u anamnetičkom i u epikletičkom smislu, kako bi više do izražaja došli i kristološko-institucionalni i pneumatološki smisao?

Pitanje je također može li se odvajati Kristova sakramentalna prisutnost od žrtve? Ako se to opravdava potrebom veće dogmatske precizacije, pitanje je može li se to opravdati u biblijskom i liturgijskom smislu sakramenta. Naime, anamnetičko shvaćanje euharistije iznosi na vidjelo ne samo prisutnost Kristove osobe u Njegovoj ontološkoj biti nego također prisutnost Njegova ukupnoga djela spasenja, sintetiziranoga u samožrtvovanju koje je vječno prisutno u Kristu.

Zatim, je li se dovoljno svjesno eklezijalnoga značenja euharistije, odnosno epikleze kojom se Duha zaziva na zajednicu iz čega proizlazi obveza aktivne odgovornosti za Crkvu, ali i solidarnosti sa svim ljudima u duhu općega Božjeg plana spasenja?

I ne kao posljednje, u euharistijskoj anamnezi je, zajedno s cijelim djelom spasenja, prisutna i eshatološka dimenzija. Kristova pri-

¹⁰ Usp. John MUTISO-MBINDA, „Rapporti tra la Chiesa cattolica e il Consiglio ecumenico delle Chiese“, *Chiesa cattolica oggi nel dialogo. Aggiornamento: 1988-1995. Corso breve di ecumenismo*, 10, Roma, 1995., 178. Nakon što je primio tekst Tajništva za promicanje jedinstva kršćana, ravnatelj Povjerenstva „Vjera i ustrojstvo“, objavio je priopćenje za tisak (*Official Response of the Roman Catholic Church to the Lima Document*) u kojemu je o dobivenom katoličkom odgovoru izrazio veliko zadovoljstvo: „Odgovor daje jasnu potvrdu širokim dijelovima dokumenta i vidi u njima, ako ih prihvate također druge Crkve, sredstvo da se još više produbi postojeće jedinstvo, iako nepotpuno, među Crkvama i da se otvori put za dodatne napretke prema cilju punoga vidljivog jedinstva.“

¹¹ Usp. BÉKÉS, *Eucaristia e Chiesa*, 101-105.

sutnost i aktualizacija Njegova spasenja jesu sakramentalni, ali oni su učinkovit znak onoga što naznačuju po čemu su proročki znak eshatološkog ostvarenja spasenja.

THE WORLD COUNCIL OF CHURCHES AND THE QUESTION OF EUCHARIST BASED ON THE LIMA DOCUMENT

Summary

The lecture first presents discussion of the Eucharist in reference to the "Lima Text" on Baptism, the Eucharist and Ministry (BEM, 1982). Then follows the response of the Secretariat for Promoting Christian Unity, given on behalf of the Catholic Church (1987) at the invitation of the "Faith and Order" Commission, when all Churches and ecclesial communities were invited to make an official declaration about the BEM.

BEM was undoubtedly one of the more important ecumenical events. However, BEM itself showed that there are unresolved dissenting views, and that the path toward a solution is not yet visible. This point was made by numerous Churches and ecclesial communities in their official responses, of which there had been about 200 by 1990. It was also evident in the reaction of the Secretariat for Promoting Christian Unity, which, by its very name and nature, indicates that the process of achieving unity is set between "already" and "not yet; it is real but incomplete.

In the area of Eucharistic theology, BEM can be observed as a sort of summit of the ecumenism of consensus, and of theological agreement, but the question of its consequences and concrete application is still very much open. However, regarding ecumenical dialog on the Eucharist, BEM began a process of opening up some questions for serious study – for example, the relationship between Christ's ontological-static presence and his soteriological-dynamic real presence in the Eucharist. Also the question of whether the Eucharistic event should be understood in both the anamnestic and epicletic senses, in order to give further expression to Christological-institutional and pneumatological dimensions? Then, the question of the relationship between Christ's sacramental presence and his work of salvation synthesized in self-sacrifice eternally present in Christ. Further, there is a strengthening of awareness of the ecclesial meaning of the Eucharist, because the Spirit is called upon the Church, which emanates the commitment of active responsibility for the Church, as well as solidarity with all human beings. And not least, Christ's presence and the actualization of his salvation are sacramental, but they are also effective indicators, a prophetic sign of the eschatological realization of salvation.

Key words: *document from Lima (BEM), baptism, ministry (office, ordination), Eucharist, banquet of the Kingdom, unification of Christians, elements of what is to belong to the Church, faith and organization, World Council of Churches, liturgy of Lima.*

Translation: Mario Glibić and Kevin Sullivan